

Dariusz Półwiartek

Zespół Szkół Licealnych w Leżajsku

im. Bolesława Chrobrego

polcwiartekdariusz@wp.pl

Ruch ludowy w powiecie łańcuckim w latach 1919–1930

The Peasant Movement in Łańcut country in the years 1919–1930

Słowa kluczowe: Powiat łańcucki, wybory do Sejmu Ustawodawczego, wybory parlamentarne w 1922 i 1928, PSL „Piast”, PSL-Lewica, PSL „Wyzwolenie”, Związek Chłopski, Stronnictwo Chłopskie.

Key words: Łańcut county, voting to Legislative Sejm, parliament voting in 1922, 1928, Polish People’s Party (Polish: Polskie Stronnictwo Ludowe, PSL) “Piast”, Polish People’s Party “Left” (“Lewica”), Polish People’s Party “Wyzwolenie” (“Liberation”), Peasant Association (Polish: Związek Chłopski), Peasant Party (Polish: Stronnictwo Chłopskie).

Abstract

In Łańcut county in the years 1919–1930 in political activity the most popular, especially in villages, were peasant parties: Polish People’s Party (Polish: Polskie Stronnictwo Ludowe abbreviated to PSL) “Piast”, Polish People’s Party “Left”, Polish People’s Party “Wyzwolenie”, Peasant Association and Stronnictwo Chłopskie (Peasant Party). Those parties competed to gain political leadership among peasantry. The results of parliamentary elections in 1919, 1922 and 1928 showed which party had the greatest support among peasantry in the county. Until May bombing in 1926 the most dominant position was occupied by Polish People’s Party “Piast”. The political situation started to change when “Stronnictwo Chłopskie” supporters appeared in the county. Gradually, this party became the main opponent of Polish People’s Party “Piast”. Elections to the Sejm in 1928 gave victory to “Stronnictwo Chłopskie”. An important role in the organizational structure was played by county presidents of individual parties and deputies, who were the main organizers of political life in the county. It was mainly thanks to them that the given party was developing or weakening organizationally.

W okresie międzywojennym ruch ludowy w powiecie łańcuckim był najbardziej rozwiniętą organizacją polityczną. Zanim doszło do zjednoczenia, ówczesne stronnictwa ludowe takie jak Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL) „Piast”, PSL-Lewica, PSL „Wyzwolenie”, Związek Chłopski i Stronnictwo Chłopskie zawarły ze sobą rywalizowały aby zdobyć największą rzeszę zwolenników. Poparcie dla danego stronnictwa weryfikowały wybory parlamentarne. Był to moment aby dane ugrupowanie pokazało swoich głównych działaczy i program polityczny. Każde stronnictwo chłopskie miało swego lokalnego lidera, który prowadził całą działalność organizacyjną w powiecie.

Wybory do Sejmu Ustawodawczego

26 listopada 1918 roku Naczelnik Państwa Józef Piłsudski zarządził wybory do Sejmu Ustawodawczego na 26 stycznia 1919 roku. Dwa dni później 28 listopada ukazał się dekret Naczelnika Państwa o ordynacji wyborczej. Wybory miały być powszechne, równe, tajne, bezpośrednie i proporcjonalne¹. Wybory parlamentarne miały być poważnym sprawdzianem zasięgu wpływów partii i stronnictw politycznych w powiecie, a zarazem pokazać popularność lokalnych działaczy. Powiat łańcucki został przydzielony do okręgu nr 45 wraz z powiatami: jarosławskim i przeworskim. Do wyborów ludowcy poszli rozbici pod szyldem dwóch przedwojennych ugrupowań ludowych: PSL „Piast” i PSL-Lewica. Każda z partii starała się przyciągnąć do siebie jak największą rzeszę wyborców. Agitacja wyborcza nie była łatwa, szczególnie doskwierał brak finansów.

Sytuacja PSL-Lewica przed wyborami nie była najlepsza. Po pierwsze, organ prasowy „Przyjaciel Ludu”, w przeciwieństwie do „Piasta”, nie ukazywał się podczas I wojny światowej i musiał od nowa pozyskiwać czytelników i korespondentów. Po drugie, PSL-Lewica zerwało porozumienie o połączeniu z PSL „Piast” prawie miesiąc przed wyborami.

Kampania przedwyborcza PSL-Lewicy toczyła się pod znakiem walki z PSL „Piast”, obszarnikami, klerem i ugrupowaniami pravicowymi głównie o reformę rolną i Rzeczpospolitą Ludową. W trakcie kampanii dużą rolę przywiązywano do pozyskania głosów kobiet². Pomimo to jednak żadna kobieta nie znalazła się na liście stronnictwa, która prezentowała się następująco:

1. Jan Hajduk, rolnik z Rzeplina, powiat jarosławski
2. Walenty Orłoś, rolnik z Smolarzyn, powiat łańcucki
3. Walenty Szpak, rolnik z Rozbórze, powiat przeworski

¹ M.M. Drozdowski, *Józef Piłsudski. Naczelnik Państwa Polskiego 14 XI 1918–14 XII 1922*, Warszawa 2017, s. 22.

² H. Cimek, *Walka ludowców o Polskę, jej granice i ustroj w latach 1914–1922*, Rzeszów 2008, s. 70.

4. Karol Zięba, rolnik z Morawska, powiat jarosławski³

Głównym tematem kampanii wyborczej była sprawa reformy rolnej. W programie wyborczym PSL „Piast” opublikowanym dopiero 22 grudnia 1918 r. stronnictwo zdecydowanie odrzucało wszelką myśl o upaństwowieniu ziemi, stając na gruncie nienaruszalności chłopskiej własności⁴. W kwestiach ustrojowych PSL „Piast” opowiadało się za jednoizbowym parlamentem, ustrojem republikańskim, przejściem własności ziemskiej na cele reformy rolnej za odszkodowaniem⁵. Wincenty Witos tak oto wspominał kampanię wyborczą do Sejmu Ustawodawczego: „Akcję przedwyborczą rozpoczynaliśmy w bardzo trudnych warunkach. Nie mając ludzi, ani żadnych funduszy, musieliśmy pracę prowadzić z pomocą zaledwie kilku osób. Cały sztab stanowiłem ja z inżynierem J. Brylem i redaktorem »Piasta«, Józefem Rączkowskim. Sztab ten kierował akcją wyborczą, zwoływał zgromadzenia, układał listy kandydatów, pisał odezwy, odpierał zarzuty i oszczerstwa, prostował mylne wiadomości, pilnował różnych ludzi i powiatów”⁶. Ówczesna sytuacja propagandowa nie była najlepsza dla stronnictwa o czym świadczy wspomnienie Jana Madejczyka, który stwierdził że akcja wyborcza PSL „Piast” była najsłabsza ze wszystkich stronnictw⁷.

Utworzenie nowego stronnictwa pod dawną nazwą PSL-Lewica, spotkało się z gwałtownymi atakami m. in. na łamach „Piasta”. Stapińskiego posądzano o zdradę sprawy ludowej, próbę rozbicia wsi przed wyborami, wreszcie o „zaprzecanie” interesów chłopskich szlachcie, Żydom, socjalistom i Rusinom. Program PSL-Lewicy uznano wręcz za socjalistyczny⁸. Lista kandydatów na posłów z ramienia PSL „Piast” prezentowała się następująco:

1. Józef Jachowicz, rolnik ze Strażowa, powiat łańcucki
2. Jan Pieniążek, rolnik z Mokrej Strony, powiat łańcucki
3. Marcin Przewrocki, rolnik z Żarzcza, powiat jarosławski
4. Jan Sobek, rolnik z Handzlówki, powiat łańcucki
5. Wincenty Cieśliński, rolnik z Krzczewic, powiat przeworski
6. Jędrzej Budyński, rolnik ze Skołoszowa, powiat jarosławski⁹

Wybory w powiecie zdecydowanie wygrało PSL „Piast” uzyskując 21 325 głosów i uzyskując mandat dla Józefa Jachowicza z Strażowa. PSL-Lewica uzyskało 3091 głosów¹⁰. Był to drugi wynik w powiecie ale mandatu stronnictwo nie otrzymało. Najlepszy wynik PSL-Lewica uzyskało w Woli Zarczyckiej zdobywając 651 głosów na 767 głosujących, co dawało 84% poparcia społecznego¹¹.

³ „Przyjaciół Ludu”, nr 3, 19 I 1919, s. 25–26.

⁴ J. R. Szaflik, *Polskie Stronnictwo Ludowe „Piast” 1926–1931*, Warszawa 1970, s. 18.

⁵ H. Cimek, *Walka ludowców ...*, s. 67–68.

⁶ W. Witos, *Moje wspomnienia*, t. II, Paryż 1964, s. 238.

⁷ J. Madejczyk, *Wspomnienia*, Warszawa 1956, s. 128.

⁸ H. Cimek, *Walka ludowców ...*, s. 70.

⁹ *Nasi kandydaci na posłów do Sejmu*, „Piast”, nr 3, 19 I 1919, s. 3–4.

¹⁰ T. Rzepecki, *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 1919 roku*, Poznań 1920, s. 208.

¹¹ J. Jachymek, *Polskie Stronnictwo Ludowe Lewica 1913–1924*, Lublin 1991, s. 87.

Wybory parlamentarne w 1922 r.

Wybory do sejmu I kadencji zostały wyznaczone na 5 listopada 1922 roku. Powiat łańcucki został przypisany do okręgu nr 47 wraz z powiatami: rzeszowskim, przeworskim, jarosławskim i nizańskim. Wieś polska jeszcze bardziej się rozbiła. W powiecie łańcuckim w porównaniu do wyborów z 1919 roku w szranki stanęły trzy ugrupowania chłopskie: PSL „Piast”, PSL-Lewica i nowa formacja w województwie lwowskim – PSL „Wyzwolenie”.

Początkowo miało dojść do porozumienia pomiędzy PSL „Piast” a PSL-Lewica, ale ostatecznie zostało ono zerwane na skutek trudności w uzgodnieniu kandydatów na wspólnych listach wyborczych, które ostatecznie ułożono następująco:

Lista nr 1, PSL „Piast”

1. Andrzej Pluta, rolnik z Szklar, b. poseł na Sejm Ustawodawczy z powiatu rzeszowskiego
2. Jan Pieniążek, rolnik z Mokrej Strony, b. poseł na Sejm Ustawodawczy z powiatu przeworskiego
3. Jan Sobek, rolnik z Handzlówki, b. poseł na Sejm Ustawodawczy z powiatu łańcuckiego
4. Dr Bruno Gruszka, rolnik z Skołoszowa z powiatu jarosławskiego
5. Marcin Socha, asystent kolejowy z Rudnika n/Sanem z powiatu nizańskiego
6. Dr. Andrzej Kuś, prof. Gimnazjalny z Rzeszowa
7. Wincenty Cieśliński, rolnik z Krzeszowic z powiatu przeworskiego
8. Jan Mach, rolnik z Grodziska Górnego z powiatu łańcuckiego
9. Michał Prymon, rolnik z Wiązownicy z powiatu jarosławskiego
10. Stanisław Lis, rolnik z Bratkowic z powiatu rzeszowskiego
11. Tomasz Słomiany, rolnik z Rozbórza z powiatu przeworskiego
12. Sebastian Reiner, rolnik z Kłyżowa z powiatu nizańskiego
13. Wojciech Małek, rolnik z Jagiełły z powiatu przeworskiego¹²

Lista nr 3, PSL „Wyzwolenia” i Lewicy Ludowej

1. Dr Józef Putek, prezes Lewicy PSL
2. Jan Tepper, kierownik szkoły ze Strzyżowa z powiatu łańcuckiego
3. Bolesław Koszacki, rolnik-rzemieślnik z Leżajska z powiatu łańcuckiego
4. Jan Puchalski, rolnik z Wólki Łętowskiej z powiatu nizańskiego
5. Jakub Piórkowski, rolnik z Sieteszy z powiatu przeworskiego
6. Jerzy Hudź, rolnik z Korzenicy z powiatu jarosławskiego
7. Franciszek Pruc, rolnik z Cieszacina Małego z powiatu jarosławskiego
8. Stanisław Kozdrański, rolnik z Miłocina z powiatu rzeszowskiego
9. Piotr Malinowski, rolnik z Żurawiczek z powiatu przeworskiego
10. Józef Karaś, kowal z Przędzla z powiatu nizańskiego

¹² *Listy PSL w Małopolsce*, „Piast”, nr 42 i 43 z października 1922, s. 9–10.

11. Michał Chmiel, rolnik-kolejarz z Jarosławia
12. Jędrzej Wojciechowski, rolnik z Kramarzówki z powiatu jarosławskiego
13. Michał Kaduk, rolnik z Zarzecza z powiatu jarosławskiego¹³

Lista nr 13, PSL-Lewica

1. Dr Piotr Więcek, adwokat z Rzeszowa
2. Jan Sikora, rolnik-rękodzielnik z Żołyni z powiatu łańcuckiego
3. Wojciech Marchut, b. poseł, rolnik z Woliny z powiatu niżańskiego
4. Józef Kud, rolnik z Markowej z powiatu przeworskiego
5. Andrzej Kloc, rolnik z Białobrzegów z powiatu łańcuckiego
6. Tomasz Stachurski, rolnik z Budziwoja z powiatu rzeszowskiego
7. Stanisław Sukiennik, rolnik z Słociny z powiatu rzeszowskiego
8. Franciszek Bienko, rolnik z Dąbrówki z powiatu niżańskiego
9. Józef Miazga, rolnik z Węglisk z powiatu łańcuckiego

Lista nr 27, Związek Gmin Powiatu łańcuckiego

1. Stanisław Antosz, kierownik szkoły powszechnej w Wólce Niedźwiedzkiej z powiatu łańcuckiego
2. Józef Baj, rolnik z Gillershofu (przysiółek Giedlarowej) z powiatu łańcuckiego
3. Andrzej Olechowski, rolnik z Woli Zarczyckiej z powiatu łańcuckiego
4. Władysław Makosiej, rolnik z Wierzawic z powiatu łańcuckiego¹⁴

Kampania wyborcza była ostra. Agitatorzy posługiwali się demagogią, obiecując często wyborcom przysłowiowe gruszki na wierzbie. Przeciwników obrzucano oszczerstwami, by ich, w oczach chłopów, jak najbardziej poniżyć¹⁵. Skutkiem takiej kampanii były wyniki głosowania, które przedstawiono w tabeli nr 1.

Wybory zdecydowanie wygrało PSL „Piast” zdobywając pięć mandatów, w tym mandat dla Jana Sobka z Handzlówki z powiatu łańcuckiego¹⁶. Na piastowców zagłosowało 48% wyborców. Najlepszy wynik stronnictwo uzyskało w Czarnej – 91%, następnie w Husowie, a dopiero trzeci wynik w miejscowości posła Handzlówce – 89%. Powyżej 80% PSL „Piast” zdobyło jeszcze w Brzozie Stadnickiej (86%), Giedlarowej (84%) i Grodzisku Dolnym (83%). Nie wszędzie partia Witosa cieszyła się poparciem. W Starym Mieście nie zdobyli ani jednego głosu, natomiast tylko po jednym głosie otrzymali w Kuryłówce i Woli Zarczyckiej.

Drugi wynik w powiecie uzyskało niedawno założone PSL „Wyzwolenie” zdobywając 13% poparcia społecznego. Największe poparcie wyzwolenicy otrzyma-

¹³ *Kandydaci Lewicy PSL*, „Chłopski Sztandar”, nr 7, 15 X 1922, s. 3.

¹⁴ Archiwum Państwowe w Rzeszowie (dalej: APRz), zespół: 875, Okręgowa Komisja Wyborcza w Rzeszowie, sygn. 16, Afisze Okręgowej Komisji Wyborczej w Rzeszowie i Lwowie 1922

¹⁵ J. Madejczyk, *Wspomnienia...*, s. 141.

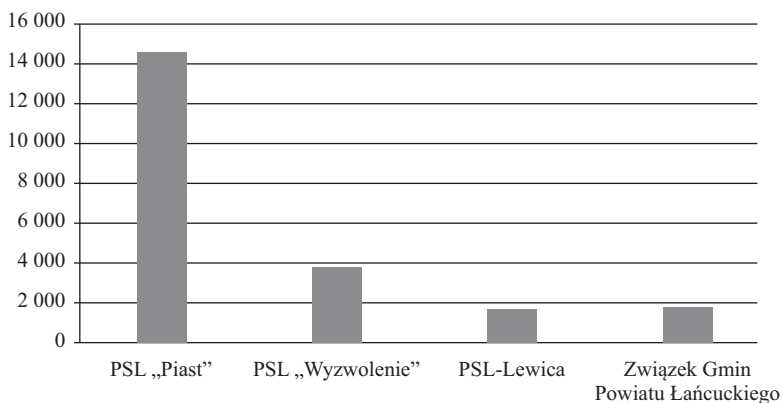
¹⁶ T. W. Rzepeccy, *Sejm i senat 1922–1927*, Poznań 1923, s. 297.

Tabela nr.1; Wyniki wyborów do Sejmu w 1922 r. w powiecie łańcuckim

Powiat Miasta Gminy wiejskie	Upraw- nionych do głoso- wania	Oddanych głosów ważnych	Liczba oddanych ważnych głosów na poszczególne listy			
			Lista nr 1 PSL „Piast”	Lista nr 3 PSL „Wy- zwolenie”	Lista nr 13 PSL Lewica	Lista nr 27 Związek Gmin Powiatu Łańcu- ckiego
Powiat łańcucki	41218	30104	14583	3846	1575	1803
Łańcut	2274	1889	53	-	3	20
Leżajsk	1473	1488	13	227	-	-
Albigowa	1126	974	799	-	-	3
Białobrzegi	885	583	431	-	69	3
Brzóża Królewska	1146	875	446	136	6	91
Brzóża Stadnicka	953	718	615	19	21	24
Brzyska Wola	659	485	4	359	2	8
Budy Łańcuckie	953	694	553	-	-	9
Czarna	719	559	508	3	1	-
Dębno	795	120	23	30	35	-
Giedlarowa	878	609	511	56	1	22
Głuchów	501	408	196	-	5	4
Grodzisko Dolne	1344	949	790	60	2	6
Grodzisko Górne	1114	541	254	31	51	152
Handzlówka	754	635	567	6	-	9
Husów	1009	673	606	10	-	2
Jelna	594	463	2	277	-	111
Kosina	771	635	480	22	1	4
Krzemienica	968	832	656	-	9	2
Kuryłówka	765	425	1	264	-	32
Medynia Głogowska	687	586	445	-	15	-
Podgwizdów	645	548	427	-	38	1
Przedmieście	843	690	190	-	31	23
Rakszawa	1894	1122	842	3	15	4
Sarzyna	870	416	36	209	116	-
Sonina	845	710	488	-	4	3

Stare Miasto	581	237	-	193	-	2
Wierzawice	996	702	37	532	-	36
Wola Zarczycka	1705	812	1	316	24	399
Wólka Niedźwiecka	596	592	2	-	-	545
Wysoka	727	726	472	3	51	2
Żołyńa wieś	1239	1234	556	-	346	37
Gminy pozostałe	7235	7175	3579	1040	729	249

Źródło: *Statystyka Polski, Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu odbytych 5 i 12 listopada 1922 r.*, t. VIII, Warszawa 1926, s. 69.

Wykres 1. Wyniki wyborów do sejmu w 1922 roku w powiecie łańcuckim stronnictw ludowych

Źródło: opracowanie własne.

li we wschodniej części powiatu w Starym Mieście (81%), Wierzawicach (76%) i Brzyskiej Woli (74%). W Leżajsku, skąd pochodził Bolesław Koszacki, stronnictwo zdobyło 15%. Z analizy możemy wnioskować że PSL „Wyzwolenie” nie miało swoich członków ale i zwolenników w zachodniej części powiatu, gdyż nie zdobyło w kilku miejscowościach żadnego głosu.

Wielkim przegrany okazało się PSL-Lewica. W powiecie zdobyło tylko 5% poparcia. Najlepszy wynik uzyskali „stapińscy” w Dębnie (29%) oraz w Żołyńi, miejscowości kandydata z tej listy Jana Sikory i Sarzynie po (28%).

Poza partiami politycznymi w powiecie przed wyborami zawiązał się komitet wyborczy Związku Gmin Powiatu Łańcuckiego. Najlepszy wynik uzyskał w Wólce Niedźwieckiej, zdobywając 92% poparcia, z której kandydatem był Stanisław Antosz.

Wybory parlamentarne w 1928 r.

28 listopada 1927 roku prezydent Ignacy Mościcki rozwiązał dobiegający kadencji parlament Rzeczypospolitej, wybrany w listopadzie 1922 roku. Wybory do nowego parlamentu zostały wyznaczone na 4 marca 1928 roku do sejmu i na 11 marca tegoż roku do senatu. W powiecie łańcuckim jeszcze bardziej ciasniej się zrobiło wśród stronnictw ludowych. Tym razem do walki o mandaty stanęły aż cztery ugrupowania chłopskie: Stronnictwo Chłopskie (dalej: SCh), PSL „Wyzwolenie”, PSL „Piast” i powstały przed wyborami Związek Chłopski (dalej: ZCh).

Kampanię wyborczą stronnictwa ludowe zainaugurowały już pod koniec 1927 roku. Każde z nich opracowało własny program wyborczy. Ostatecznie, po nieudanych próbach porozumienia, SCh rozpoczęło kampanię na własny rachunek. Swój program wyborczy przedstawiło 5 lutego 1928 roku. Na pierwszy plan zostało wysunięte hasło parcelacji bez odszkodowania. Opowiadali się za uruchomieniem kredytów na rozpoczęcie robót publicznych, mogących ograniczyć bezrobocie na wsi. W dziedzinie ustrojowej stronnictwo wypowiadało się za republiką, wyborem prezydenta w głosowaniu powszechnym a także za odpowiedzialnością rządu przed parlamentem¹⁷.

Do kampanii wyborczej przygotowywał się osłabiony niedawną secesją Jakuba Bojki PSL „Piast”. Piastowcom w powiecie nie pomagało na pewno opuszczenie partii przez Jana Sobka. Ostatecznie doszło do porozumienia z Chrześcijańską Demokracją. Porozumienie to nie u wszystkich działaczy spotkało się z poparciem. Jeden z czołowych działaczy stronnictwa Jan Madejczyk wspomina to następująco: „Znowu były przy tworzeniu tego bloku zastrzeżenia ze strony wielu, którzy twierdzili, iż blok ten nic dobrego nam nie przyniesie. [...] Blok mimo to doszedł do skutku, bo liczyliśmy na poparcie księży, którzy jednak, jak się później okazało, poparli raczej endeków [...] a nie naszą listę”¹⁸.

W wydanej odezwie wyborczej PSL „Piast”, występując z chadecją w Polskim Bloku Katolickim, domagało się utrzymania ustroju republikańskiego, opartego o demokrację parlamentarną, z silnym i trwałym rządem na czele i zmiany ordynacji wyborczej mającej ograniczyć liczbę partii politycznych i walki z poglądami komunistycznymi. W sprawach gospodarczych domagano się przyśpieszenia parcelacji i obniżki cen parcelowanej ziemi, kredytów dla nabywających ziemię i zwiększenia przez państwo inwestycji dla rolnictwa¹⁹.

PSL „Wyzwolenie” w odróżnieniu od SCh na plan pierwszy wysunęło nie reformę rolną, ale zagadnienia konstytucyjne. Sprawę parcelacji postawiło dopiero na trzecim miejscu, przy czym pominęło żądanie wywłaszczenia ziemian bez odszkodowania²⁰.

¹⁷ *Odezwa do chłopów i kobiet wiejskich*, „Gazeta Chłopska”, nr 6, 5 II 1928, s. 1.

¹⁸ J. Madejczyk, *Wspomnienia...*, s. 128.

¹⁹ J. R. Szafflik, *Polskie Stronnictwo Ludowe...*, s. 150

²⁰ J. Borkowski, *Ludowcy w II Rzeczypospolitej*, cz. 2, Warszawa 1987, s. 62.

W styczniu 1928 r. Jan Stapiński na nowo reaktywował ZCh, który zadeklarował poparcie Piłsudskiemu, ale nie wszedł jednak do Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem (dalej: BBWR). Do wyborów Stapiński poszedł osobno.

Powiat łańcucki podobnie jak w wyborach w 1922 roku został przydzielony do okręgu 47 wraz z powiatami: rzeszowskim, jarosławskim, przeworskim i nizańskim. Oto jak się przedstawiały poszczególne listy:

Lista SCh

1. Andrzej Pluta, rolnik, b. poseł, z Szklar z powiatu rzeszowskiego
2. Marcin Socha, urzędnik kolejowy z Rudnika n/Sanem z powiatu nizańskiego
3. Jan Sobek, rolnik z Albigowej z powiatu łańcuckiego
4. Eugeniusz Opolski, agronom-rolnik z Hyżnego z powiatu rzeszowskiego
5. Stanisław Janusz, rolnik z Mokrej Strony z powiatu przeworskiego
6. Tomasz Wójcik, rolnik z Rudnej Wielkiej z powiatu rzeszowskiego
7. Antoni Kudła, rolnik
8. Leon Żygadło, rolnik z Łopuszki Wielkiej z powiatu przeworskiego²¹

Lista PSL „Wyzwolenie”

1. Wiktor Jedliński, powiat jarosławski
2. Bolesław Koszacki, rolnik-rzemieślnik z Leżajska z powiatu łańcuckiego
3. Teofil Piłat, powiat przeworski
4. Jakub Piórkowski, rolnik z Sieteszy z powiatu przeworskiego
5. Franciszek Gilarski, powiat jarosławski
6. Franciszek Miazga, powiat łańcucki
7. Józef Kocaj, rolnik z Świebodnej z powiatu jarosławskiego²²

Lista Związku Chłopskiego

1. Józef Nadziejca z Rzeszowa
2. Jan Będziński z Grodziska, rolnik z powiatu łańcuckiego
3. Piotr Wojtuń z Jarosławia
4. Wojciech Marchut, b. poseł, rolnik z Woliny z powiatu nizańskiego
5. Wincenty Cieśliński, rolnik z Krzczowic z powiatu przeworskiego
6. Tomasz Głodowski, rolnik z Budziwoja z powiatu rzeszowskiego
7. Dimitro Wasiuta, rolnik z Miształ z powiatu jarosławskiego²³

Wyniki wyborów przedstawiono w tabeli nr 2 i na wykresie nr 2.

²¹ APRz, zespół: 875, Okręgowa Komisja Wyborcza w Rzeszowie, sygn. 16, Afisze Okręgowej Komisji Wyborczej w Rzeszowie i Lwowie 1927–1928, s. 4.

²² Tamże.

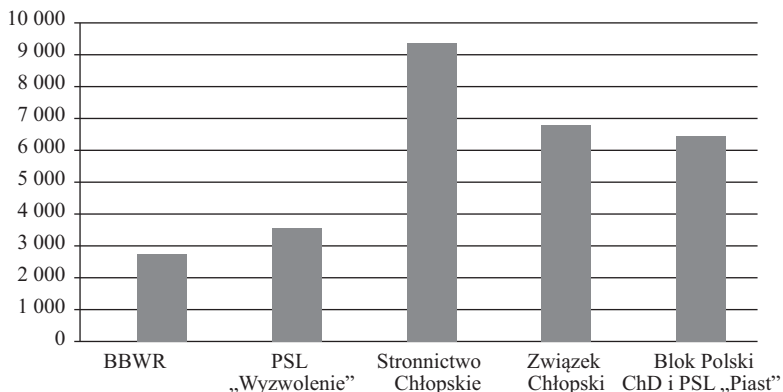
²³ *Ruch wyborczy*, „Przyjaciel Ludu”, nr 7, 12 II 1928, s. 5.

Tabela nr 2. Wyniki wyborów do Sejmu w 1928 r. w powiecie łańcuckim

Powiat Miasta Gminy wiejskie	Liczba mieszkań- ców Uprawnio- nych do głosowa- nia	Odda- nych głosów ważnych	Liczba oddanych ważnych głosów na poszczególne listy				
			Lista nr 2 BBWR	Lista nr 3 PSL „Wyzwo- lenie”	Lista nr 10 SCh	Lista nr 14 ZCh	Lista nr 25 Blok Polski PSL „Piast” i ChD
Powiat łańcucki	47654	38729	2790	3587	9339	6917	6533
Łañcut	3806	3152	855	4	297	39	59
Leżajsk	3050	2136	299	365	–	8	2
Albigowa	1254	1093	30	–	649	4	313
Białobrzegi	996	854	14	–	457	231	62
Brzóza Królewska	1312	1033	19	182	12	344	406
Brzóza Stadnicka	1071	879	12	47	25	7	739
Brzyska Wola	738	650	85	3	–	490	–
Budy Łañcuckie	986	778	18	–	206	111	190
Czarna	774	629	17	–	457	91	16
Dębno	1107	625	66	3	–	93	–
Giedlarowa	1140	853	58	416	–	93	134
Głuchów	534	482	35	–	240	6	15
Grodzisko Dolne	1617	1136	15	1	–	807	131
Grodzisko Górne	1172	981	32	1	–	751	105
Handzłówka	853	719	17	–	543	1	148
Husów	1317	1097	31	3	935	24	70
Jelna	660	493	16	325	–	–	37
Korniaków	502	439	5	–	388	3	7
Kosina	1164	971	16	–	611	1	95
Krzemie- nica	1088	966	42	–	634	2	83
Kuryłówka	875	744	102	7	–	335	–
Medynia Głogowska	775	654	23	16	492	–	114
Pod- gwizdów z Medynią Łañcucką	707	602	18	9	545	2	8

Rakszawa	2184	1689	86	37	23	214	1158
Sarzynia	949	616	32	149	–	49	–
Sonina	955	797	142	–	271	5	257
Stare Miasto	649	584	17	295	–	56	1
Wierzawice	1015	819	17	662	–	49	42
Wola Dalsza	511	460	25	1	314	–	84
Wola Zarczycka	1842	1544	42	10	1107	287	–
Wólka Niedźwiedzka	604	477	26	252	–	–	115
Wysoka	927	840	16	3	356	30	351
Żołyńia Miasteczko	520	469	109	–	–	–	–
Żołyńia wieś	2117	1705	97	6	88	429	844
Gminy pozostałe	7874	6763	356	790	689	2355	941

Źródło: *Statystyka Polski, Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu odbytych 4 i 11 marca 1928 r.*, Warszawa 1930, s. 73.

Wykres 2. Wyniki wyborów do sejmu w 1928 roku

Źródło: opracowanie własne.

Wybory do sejmu w powiecie łańcuckim zakończyły się zwycięstwem SCH, które uzyskało 24% poparcia w społeczeństwie i mandat dla Jana Sobka z Handzłówek²⁴. Najlepszy wynik ugrupowanie zdobyło w Korniaktowie – 88% poparcia. Był to najlepszy wynik ze wszystkich stronnictw ludowych. Wielkie poparcie

²⁴ T. K. Rzepeccy, *Sejm i senat 1928–1933*, Poznań 1923, s. 99.

SCh otrzymało też w Husowie – 85%. W swojej miejscowości Handzlówce Sobek otrzymał 75%. Taki sam wynik partia zdobyła w Medyni Głogowskiej.

Drugi wynik w powiecie uzyskał ZCh. W tym przypadku możemy mówić o dużej niespodziance. Cztery lata wcześniej, Stapiński otrzymał w powiecie tylko 5%, a obecnie był to wynik trzykrotnie większy (18%). Myślę, że sporo wyborców do Stapińskiego odeszło od PSL „Piast” i po części z SCh. Związek najlepsze poparcie otrzymał w Grodzisku Górnym uzyskując 76%, w Brzyskiej Woli 75% i Grodzisku Dolnym 71%.

Dopiero trzeci wynik uzyskało PSL „Piast” – 17%. Było to ugrupowanie, które straciło najwięcej w porównaniu do wyborów z 1922 roku. Nadal zwolennicy Witosa mieli bardzo duże poparcie w Brzozie Stadnickiej (84%), w porównaniu do 1922 r., stracili tylko 1%. Można w tym przypadku mówić o twardym elektoracie Piastowców. Duże poparcie mieli także w Rakszawie (68%).

Najślabszy wynik uzyskało PSL „Wyzwolenie” – 9%. Największe poparcie społeczne wyzwoleńcy mieli w Wierzawicach (81%), cztery lata temu było (76%), oraz w Jelnej (66%), również i w tym przypadku partia osiągnęła o 6% lepszy wynik.

Działalność stronnictw ludowych

PSL „Piast”

Już po wyborach do Sejmu Ustawodawczego przywódcy PSL „Piast” zwrócili główną uwagę na rozwój organizacyjny stronnictwa. 8 lutego 1919 roku został powołany do życia samodzielny oddział organizacyjny w Krakowie. W pierwszym rządzie zwrócono uwagę na zakładanie rad wiejskich i gminnych a następnie na zakładanie powiatowych rad narodowych. Prace organizacyjne prowadzili członkowie zarządu oddziału w Krakowie, wybijający się działacze z poszczególnych powiatów oraz nieliczni, płatni funkcjonariusze stronnictwa. Warto pamiętać że dużą rolę w tych pracach odgrywali posłowie, których działalność organizacyjną traktowano jako jeden z podstawowych obowiązków partyjnych. Do 3 września 1919 roku na terenie powiatu łańcuckiego założone zostały dwie rady gminne²⁵.

Aby ta praca organizacyjna w terenie była zadawalająca postanowiono 14 marca 1920 roku powołać pod przewodnictwem Bilewicza ze Soniny tymczasowy komitet organizacyjny na okręg sądowy Łącut, który miał za zadanie w możliwie najbliższym czasie zorganizować północną stronę powiatu zakładając w każdej wiosce ludową radę gminną²⁶. Również i na terenie leżajszczyzny zaczęto tworzyć organizację stronnictwa. 2 lutego 1921 roku zwołane zostało do Leżajska zgromadzenie delegatów okręgu sądowego leżajskiego pod przewodnictwem Józefa Hospoda z Wólki Grodzkiej. Po wysłuchaniu referatu Stanisława Kulpy o eko-

²⁵ J. R. Szafflik, *Polskie Stronnictwo Ludowe ...*, s. 19–21.

²⁶ *Z ruchu organizacyjnego*, „Piast” nr 13, 28 III 1920, s. 11.

nomicznym położeniu państwa przystąpiono do dyskusji a następnie wybrano organizacyjny komitet na tę część powiatu w osobach: Stanisława Antosza z Wólki Niedźwiedzkiej jako przewodniczącego, zastępców: Jana Macha z Grodziska i Józefa Wiatra z Jelnej oraz sekretarza Michała Kuprasa²⁷.

Od drugiej połowy 1921 roku zaznacza się wzmożona działalność organizacyjna stronnictwa. W wielu miejscowościach powiatu odbyły się wiece i zgromadzenia, na których omawiane były różnego rodzaju zagadnienia, jak: negatywne skutki rozbicia ruchu ludowego, obrona ekonomicznych interesów wsi, krytyka walki duchowieństwa z ruchem ludowym, a także większe uświadomienie chłopów oraz poparcie dla W. Witosy. Na zebraniu w Jelnej delegat zarządu PSL „Piast” wskazał na zdradziecką politykę Jana Stapińskiego, natomiast na zebraniu w Biedaczowie wśród uchwalonych rezolucji zebrani skrytykowali wzajemną walkę stronnictw ludowych. Natomiast na zebraniu w dniu 17 sierpnia w Grodzisku Dolnym gdzie również byli obecni mieszkańcy Grodziska Górnego i miasteczka zebrani uchwalili rezolucję wzywającą PSL „Piast” aby unikało walki z duchowieństwem i łagodziło tarcia z gazetami wydawanymi przez księży, równocześnie zanosząc protest przeciw poniewieraniu PSL i jego działaczy przez „Lud Katolicki”, „Wieniec i Pszczółkę” oraz „Ojczyznę”²⁸. Często podczas tych zebrań powstawały kolejne rady ludowe PSL „Piast”. Tylko od końca sierpnia do początku października 1921 roku powstało siedem kół stronnictwa w takich miejscowościach, jak: Judaszówka, Łukowa, Hucisko, Białobrzegi, Wola Bliższa, Albigowa i Wysoka²⁹.

Potwierdzeniem silnej pozycji PSL „Piast” w południowej części powiatu był liczny wiec w Żołyni 6 listopada 1921 roku, na który przybyli chłopi z Żołyni, Grodziska, Bud łańcuckich, Białobrzeg, Brzozy Stadnickiej i Biedaczowa. Sprawozdanie poselskie złożył poseł ziemi pilzneńskiej Adam Krążel, przedstawiając stanowisko PSL „Piast” w parlamencie i jego stosunek do innych ugrupowań. Pod koniec zgromadzenia zebrani wyrazili wotum zaufania dla posłów PSL „Piast”³⁰.

Wybory parlamentarne z listopada 1922 roku wyraźnie pokazały, że w powiecie dominującą partią ludową jest PSL „Piast”. Stronnictwo w dalszym ciągu poszerzało swoje wpływy. We wrześniu 1923 roku powstały kolejne koła w Przychojcu (przewodniczący: Michał Sarzyński) i Woli Dalszej (przewodniczący: Jan Stryczek)³¹.

Niemniej od czasu zawarcia paktu z prawicą wpływy PSL „Piast” zmniejszały się. Jan Madejczyk tak wspomina tamte czasy: „Zawarty więc został ten nienaturalny związek, który, jak się niedługo okazało, przyniósł tylko same nieszczęścia dla PSL »Piast«, a u chłopów zgasił na dłuższy czas zapal do pracy i wiare w lep-

²⁷ D. Półciwarteł, *Ruch ludowy na Leżajszczyźnie w latach 1919–1939*, „Almanach Leżajski”, z. 2/2008, s. 58.

²⁸ Tamże, s. 60.

²⁹ „Piast” nr 13, 28 III 1920, s. 11.

³⁰ *Z ruchu organizacyjnego*, „Piast” nr 48, 27 XI 1921, s. 15.

³¹ *Listy: Zgromadzenia*, „Piast” nr 44, 4 XI 1923, s. 15.

szą przyszłość³². Szczególnie po powtórny rozłam w stronnictwie 14 grudnia 1923 roku, kiedy wystąpiło z niego 14 posłów z Janem Sobkiem. Rozłam ten stał się przyczyną rozbicia większości polskiej w sejmie, a co za tym idzie, upadku rządu Witosa³³.

Wystąpienie Jana Sobka ze stronnictwa stało się sprawą bardzo bulwersującą dla działaczy i zwolenników PSL „Piast”. Stanisław Zdąbłosz z Woli Dalszej zamieścił w tygodniku „Piast” list do posłów Sobka i Pluty, w którym porównał ich do zdrajców i zażądał od nich aby oddali mandaty³⁴.

1 stycznia 1924 roku doszło w Łańcucie do zjazdu delegatów PSL „Piast” z całego powiatu. Był on poświęcony ostatnim zajęciom w sejmie i klubie poselskim. Gośćmi byli również posłowie: Jan Sobek, Bruno Gruszka, Jan Bryl i Jakub Pawłowski. Przewodniczącym zgromadzenia został senator Jachowicz. Pierwszy zabrał głos poseł Sobek a następnie senator Jachowicz. Delegat Kula z Grodziska przedstawił wniosek, aby najpierw odbyła się dyskusja nad tymi przemówieniami, a następnie udzielić głosu Brylowi, Pawłowskiemu i Gruszcze. Wniosek ten został przyjęty. Doszło do dyskusji, która była swego rodzaju istnym sądem nad rozbijaczami PSL. W dyskusji głos zabrali: Jan Ingłot, Jan Mach z Giedlarowej, Pałaszkiwicz, Kula z Grodziska członek ZP, Zdąbłoszcz z Woli Dalszej, Pałysz z Opalenisk i Władysław Bieniarz z Soniny. Wszyscy potępili robotę rozbijaczy. Pod koniec przemawiali jeszcze Bryl i Pawłowski, który zaczął brnąć w obronę, twierdząc że on nie jest za to odpowiedzialny tylko ZLN. Nie wywarło to wrażenia, jakiego się Bryl spodziewał. Zebrani przekonali się, że co innego było w rozdawanej przez Bryla i przez niego podpisanej odezwie przeciw Witosowi, a co innego teraz Bryl mówił. Za rezolucją zgłoszoną przez posła Bryla nie oświadczył się ani jeden głos, pomimo, że rezolucja była sprytnie ułożona i wzywała do „zjednoczenia ludu”. Następnie zabrał głos poseł z tego okręgu Bruno Gruszka, który w świetnym na faktach opartym przemówieniu, rozprawił się gruntownie z zarzutami Bryla, Pawłowskiego i Sobka. Pod koniec zgromadzenia Władysław Bieniarz postawił następującą rezolucję, która została jednomyślnie uchwalona: „Zgromadzeni wyrażają ubolewanie i pogardę tym wszystkim posłom z okręgu wyborczego: Rzeszów-Łańcut-Przeworsk-Jarosław-Nisko, którzy prowadzili politykę warcholską w klubie sejmowym »Piasta« i przyczynili się do obalenia rządu, opartego na polskiej większości w sejmie. Zgromadzeni żądają, aby ci posłowie z okręgu wrócili natychmiast do klubu »Piasta« i poddali się uchwałom większości, w przeciwnym zaś razie aby złożyli mandaty, gdyż one należą do stronnictwa, a nie do osób. Zebrani wyrażają prezesowi Witosowi współczucie z powodu ostatnich wypadków w sejmie i klubie i oświadczają, że stoją wiernie przy programie PSL »Piast« i solidaryzują się z jego kierunkiem politycznym”.

³² J. Madejczyk, *Wspomnienia...*, s. 159.

³³ A. Bełcikowa, *Stronnictwa i związki polityczne w Polsce*, Warszawa 1925, s. 175–176.

³⁴ *List otwarty do posłów Sobka i Pluty*, „Piast” nr 51, 23 XII 1923, s. 6.

Senator Jachowicz po jednomyślnym uchwaleniu tej rezolucji, a jednoczesnym odrzuceniu rezolucji posła Bryła, podziękował zebranych za przybycie, za poniesione trudy, podnosząc, że wiec był wyrazem wysokiego poczucia patriotycznego i partyjnego chłopów w powiecie a następnie zamknął obrady. Jednakże delegaci nie rozeszli się, ale obstąpili dookoła Sobka i oświadczyli mu, że nie odejdą i go nie wypuszczą, dopóki on nie podpisze deklaracji, że ponownie wstąpi do klubu PSL „Piast” lub złoży mandat. Przyparty do muru Sobek zdecydował się i podpisał wobec świadków następującą deklarację: „Podpisany oświadcza, że z dniem dzisiejszym [ponownie] wstępuje do PSL »Piast« i do jego klubu, że programu jego zawsze będzie bronił, że zawsze podda się uchwale klubowej większości i głosować będzie w sejmie tak, jak większość zadecyduje. Gdyby zaś polityka klubu nie była zgodna z jego przekonaniem, to mógł mandat złożyć, ale nigdy z klubu występować”³⁵. Jan Sobek w taki oto sposób jeszcze dwa lata pozostał w stronnictwie.

Już na posiedzeniu ZO PSL „Piast” odbytym 4 lutego 1924 roku, Witos zwrócił uwagę na leżajszczyznę, „która wymaga pracy systematycznej”³⁶. Ta uwaga miała dotyczyć szczególnie ofensywy agitacyjnej PSL „Wyzwolenia”. Sytuacja stronnictwa w powiecie była jeszcze nie najgorsza, skoro ZO stwierdzał, że organizacja jest w dobrym stanie³⁷. Stan organizacyjny stronnictwa pogorszył się pod koniec 1925 roku. Zaplanowano wówczas zorganizować zebranie delegatów w Łąncucie w obecności Witosy³⁸. Prezesem ZP PSL „Piast” był w tym czasie senator Józef Jachowicz, zarazem był od 19 kwietnia 1925 roku członkiem ZO z racji pełnienia funkcji prezesa powiatowego. Członkiem z wyboru dokonanego 24 maja 1925 roku w ZO był również Wojciech Marek z Rogóżna³⁹.

W połowie 1926 roku na terenie powiatu zorganizowanych było 20 kół. Senator Jachowicz na posiedzeniu ZO PSL „Piast” 14 czerwca 1926 roku stwierdził, że sytuacja organizacyjna się pogorszyła poprzez prasę lewicową a przede wszystkim przez posła Sobka⁴⁰. 3 września odbyło się poufne zebranie PSL „Piast” w Sali Sokoła w Łąncucie przy udziale ok. 80 zaproszonych delegatów pod przewodnictwem senatora Jachowicza i z udziałem prezesa Witosy, który przedstawił zebrany wypadki majowe i zaznaczył, że osobą odpowiedzialną za nie był marszałek Józef Piłsudski. Następnie zaapelował do zebranych delegatów by się zajęli tworzeniem

³⁵ *Sąd doraźny nad rozbijaczami. Lud zmusił posła Sobka do opuszczenia zdrajców*, „Piast” nr 2, 13 I 1924, s. 9–10.

³⁶ Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego w Warszawie (dalej: AZHRL), Zespół: Polskie Stronnictwo Ludowe Piast 1914–1931, sygn. 13, Działalność Zarządu Oddziału organizacyjnego PSL Piast, protokoły posiedzeń t. II, 1919–1930, s. 106.

³⁷ Tamże, s. 133.

³⁸ AZHRL, Zespół: Polskie Stronnictwo Ludowe Piast 1914–1931, sygn. 12, Działalność Zarządu Oddziału organizacyjnego PSL Piast, protokoły posiedzeń t. I, 1919–1930, s. 166.

³⁹ Tamże, s. 170.

⁴⁰ AZHRL, Zespół: Polskie Stronnictwo Ludowe Piast 1914–1931, sygn. 13, Działalność Zarządu Oddziału organizacyjnego PSL Piast, protokoły posiedzeń t. II, 1919–1930, s. 160.

silnych organizacji, organizowali zebrania i przedstawiali program PSL „Piast”. Zaznaczył, że zgromadzenia należy urządzać na wsi, a to w celu uniknięcia przeszkodzenia ze strony innych przeciwnych partii. Nawoływał również by w razie urządzania zgromadzeń pracować jedynie dla dobra państwa unikając wytykania błędów innych partii politycznych. Następnie głos zabrał poseł Sobek, który usprawiedliwił swoje wystąpienie ze stronnictwa „Piasta” zaznaczając, że powodem tego było jedynie rzucanie różnych obelg na stronnictwo. Wystąpienie posła Sobka ze stronnictwa potępił poseł Pieniążek, zarazem wzywając go do ponownego wstąpienia do stronnictwa, grożąc pozbawieniem go mandatu poselskiego⁴¹.

Bardzo dobrze zorganizowany był PSL „Piast” w Rakszawie. Już w 1927 roku stronnictwo to działało na terenie tej miejscowości w oparciu o zatwierdzony statut określający wyraźnie cel i dążność członków koła. Rozrastające się szybko koło w 1930 roku zostało podzielone na dwa: Rakszawę Dolną i Rakszawę Górną. Koła te miały oddzielne zarządy ale pod wspólnym przewodnictwem. Przewodniczącym obu był Antoni Dec, a wiceprzewodniczącymi byli: w Rakszawie Dolnej Michał Dec, a w Rakszawie Górnej Ignacy Piwiński⁴².

Wybory parlamentarne przeprowadzone w marcu 1928 roku wyraźnie pokazały spadek poparcia dla PSL „Piast” w powiecie na rzecz wzrostu SCh i ZCh. Wielu dotychczasowych członków i sympatyków przeszło do tychże stronnictw. Te wszystkie wydarzenia sprawiły, że w pierwszej połowie 1928 roku ZP PSL „Piast” został rozbity⁴³.

W związku z tak nieciekawą sytuacją organizacyjną w powiecie łańcuckim, 5 czerwca 1928 roku do Łańcuta przybył Witos na poufne zebranie delegatów i zaproszonych gości PSL „Piast” przy udziale ok. 80 osób. W swoim wystąpieniu przedstawił zebrany sytuację polityczną, stwierdzając, że obecny sejm jest najgorszym sejmem ze wszystkich dotychczasowych. Dalej przedstawił złe skutki działań atmosferycznych na urodzaj skutkiem czego chłopci będą znosili wielką nędzę, przed którą może ich ochronić jedynie silna organizacja, zdolna do przeciwstawienia się wszelkim zakusom ze strony rządu. Następnie przystąpiono do wyboru nowego ZP. W skład weszli: Józef Jachowicz jako prezes, Kiełb jako zastępca, Wincenty Ingot jako sekretarz i Wojciech Marek jako skarbnik. Do zarządu weszło jeszcze 17 członków⁴⁴.

PSL „Piast” wyciągając wnioski z przegranych wyborów i odpływu członków i sympatyków zwróciło ponownie cały swój wysiłek na pracę polityczną wśród

⁴¹ APRz, zespół: KW PZPR w Rzeszowie – zbiory, sygn. 84, Komendy i Posterunki Policji Państwowej woj. Lwowskiego. Sprawozdania, meldunki, informacje. Lata: 1922, 1925–1926, 1932–1939, s. 9.

⁴² K. Wróbel, *Życie polityczne w Rakszawie w okresie II Rzeczypospolitej*, [w:] *Ocalić od zapomnienia*, praca zbiorowa, materiały do monografii Rakszawy, Rakszawa 1995, s. 567.

⁴³ AZHRL, Zespół: Polskie Stronnictwo Ludowe Piast 1914–1931, sygn. 12, Działalność Zarządu Oddziału organizacyjnego PSL Piast, protokoły posiedzeń t. I, 1919–1930, s. 226–227.

⁴⁴ Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), zespół: Urząd Wojewódzki Lwowski, sygn. 974/7, s. 1.

chłopów. Poprzez bezpośrednią pracę na wsi zamierzano odzyskać wpływy polityczne stronnictwa i utracony w minionym czasie autorytet. Stanowisko takie reprezentował Witos, podkreślając ciągle, że ani jeden zdolny działacz stronnictwa, w tym także poseł i senator, nie powinien marnować czasu i wysiłków na pracę w sejmie i w senacie, lecz w sposób maksymalny poświęcić się bezpośredniej pracy politycznej wśród chłopów⁴⁵.

Utracone wpływy miało PSL „Piast” w powiecie odzyskać choćby poprzez przyjazdy samego prezesa Witosa. W 1928 roku prezes kilka razy gościł w powiecie łańcuckim i sąsiednich. Ponownie przybył 5 sierpnia, tym razem do Żołyni, gdzie zebrało się ok. 400 osób. W swoim wystąpieniu Witos skrytykował rząd i BBWR⁴⁶. 15 września odbył się w Rzeszowie zjazd delegatów stronnictwa z powiatów rzeszowskiego i łańcuckiego. Oprócz Witosa obecni byli Pieniążek, były senator Jachowicz i były poseł Bruno Gruszka. Witos wezwał wszystkich działaczy do jak „najenergiczniejszej akcji celem opanowania wsi z powrotem” oraz urządzania jak najliczniejszych zebrań i wieców i „siłą zwalczać siłę, to ma być dzisiejsze hasło stronnictwa”⁴⁷.

Do kolejnego wielkiego zgromadzenia doszło 9 grudnia w Łąncucie. Zjechali się delegaci nie tylko z powiatu łańcuckiego ale także z przeworskiego, rzeszowskiego, jarosławskiego i niżańskiego. Obecnych było ok. 500 osób. Zebranie odbyło się na cześć byłego senatora Józefa Jachowicza, który z powodu podeszłego wieku i choroby serca wycofał się z działalności politycznej. Przemawiali prezes Witos, posłowie: Pieniążek, Kiernik, redaktor Brodacki oraz Szpunar i Szajer. Jachowicz w swoim wystąpieniu zalecał zebrany wytrwania przy sztandarze Piasta⁴⁸.

Ta wzmoczona działalność organizacyjna stronnictwa w latach 1928–1930 przyczyniła się na pewno do zahamowania „odpływu” dalszych członków i stopniowo przyczyniła się do ustabilizowania dotychczasowych wpływów w powiecie.

PSL-Lewica

PSL-Lewica na terenie powiatu łańcuckiego miało sporo swych zwolenników, którym przewodził Jan Stapiński, który nie raz gościł na terenie powiatu i chłopci go nadal darzyli wielkim szacunkiem. Stosunek do rządu Jędrzeja Moraczewskiego stał się ostatecznie przyczyną zerwania dopiero co połączonych stronnictw ludowych. Stapiński i jego zwolennicy zebraли się 18 grudnia 1918 roku i postanowili z całą energią poprzeć rząd Moraczewskiego i wycofać się z zarządu PSL oraz reaktywować działalność PSL-Lewica⁴⁹.

⁴⁵ J. R. Szafflik, *Polskie Stronnictwo Ludowe ...*, s. 189–190.

⁴⁶ AAN, zespół: Urząd Wojewódzki Lwowski, sygn. 974/7, s. 96.

⁴⁷ Tamże, s. 164.

⁴⁸ Tamże, s. 350.

⁴⁹ J. Jachymek, *Polskie Stronnictwo Ludowe Lewica ...*, s. 74.

Reaktywowanie działalności PSL-Lewica przypadło na okres kampanii wyborczej do sejmiku ustawodawczego. Stronnictwo po rozłamie w 1913 roku nie zdążyło do wybuchu wojny ani zorganizować swoich szeregów, ani też rozwinąć żywszej działalności w czasie jej trwania. Za szyldem politycznym PSL-Lewica kryło się nazwisko Jana Stapińskiego i jego zwolenników⁵⁰.

Wyciągając wnioski z przegranej podczas wyborów do sejmiku ustawodawczego partia przystąpiła do tworzenia struktur organizacyjnych. Organ partii „Przyjaciół Ludu” nawoływał aby w każdej gminie bez wyjątku została zawiązana jak najszybciej rada chłopska z najdzielniejszych ludzi, mężczyzn i niewiast⁵¹. Rada chłopska miała być podwaliną tej organizacji, złożona z 10 najtęższych ludowców, którzy będą znani w gminie i będzie im można zaufać⁵².

W listopadzie 1920 roku w „Przyjaciół Ludu” ukazał się propagandowy artykuł pt. *Co ma robić gminna Rada Chłopska PSL?*, w którym czytamy: „Stronnictwo nasze to organizacja polityczna pod której sztandarem grupują się ludzie postępowo-radykalni, ludzie, którym chodzi naprawdę o dobro całego społeczeństwa, o dobro ludu pracującego, wyzyskiwanego przez burżuazję, kler i obszarników. Stronnictwo nasze, a tak samo Chłopskie Rady Powiatowe i Gminne nie mogą istnieć tylko na papierze, gdyż wtedy byłyby martwymi. Rady Chłopskie muszą szerzyć oświatę i uświadamiać klasę chłopską w przekonaniach politycznych, muszą rzeszę chłopską organizować do walki o prawo i dobrobyt”⁵³.

Już pod koniec 1920 roku musiały w powiecie powstać gminne rady chłopskie, skoro 16 stycznia 1921 roku została utworzona w Leżajsku chłopska rada powiatowa⁵⁴. Ta wzmożona akcja organizacyjna w powiecie łańcuckim byłaby niemożliwa gdyby nie częste odwiedziny głównych działaczy stronnictwa, jak: Jana Stapińskiego, Józefa Putka, Jana Teppera oraz posłów Tomasza Marchuta z powiatu niżańskiego i Tomasza Dąbala. Wśród miejscowych działaczy główną rolę odgrywał Bolesław Koszacki z Leżajska, oraz blisko z nim współpracujący: Florian Baran, Jan Sikora z Żołyni przewodniczący powiatowej rady chłopskiej, Andrzej Sroka z Brzozy Królewskiej, Józef Banaś z Jelnej, Józef Chmura z Grodziska, Wojciech Miazga z Woli Zarczyckiej i Józef Dużak z Sarzyny⁵⁵.

W lutym 1921 roku w powiecie łańcuckim a szczególnie w jego północno-wschodniej części miało funkcjonować 37 gminnych rad chłopskich. W następnych miesiącach powstały kolejne.

⁵⁰ Tamże, s. 91–92.

⁵¹ *Gwałtowna potrzeba organizacji*, „Przyjaciół Ludu” nr 5, 2 II 1919, s. 1.

⁵² *Rady chłopskie*, „Przyjaciół Ludu” nr 7, 16 II 1919, s. 7.

⁵³ D. Półciwiartek, *Ruch ludowy na Leżajszczyźnie ...*, s. 62.

⁵⁴ *Apel do Rad Chłopskich*, „Przyjaciół Ludu” nr 7, 13 II 1921, s. 1.

⁵⁵ J. Hampel, *Życie ekonomiczno-społeczne i stosunki polityczne w okresie II Rzeczypospolitej*, [w:] *Dzieje Leżajska*, pod red. J. Półciwiartka, Leżajsk, s. 412.

Tabela nr 3; Gminne rady chłopskie PSL-Lewicy powstałe w 1921 r. w powiecie łańcuckim.

Lp.	Miejscowość	Data powstania	Imię i nazwisko przewodniczącego	Ilość członków
1.	Baranówka	29 VI.	Jakub Siuzdak	–
2.	Białobrzegi	–	Andrzej Kloc	103
3.	Brzózka Stadnicka	31 VII.	Jan Wróbel	54 (w tym 7 kobiet)
4.	Dąbrówki	28 VIII.	Józef Dudek	50
5.	Dębina	5 V.	–	–
6.	Dębno	20 II.	–	–
7.	Giedlarowa	–	Andrzej Kuczek	–
8.	Głuchów	15 V.	Józef Świątek	–
9.	Korniaków	10 IV	Józef Kowa	25
10.	Kuryłówka	16 I.	Bartłomiej Kruk	150
11.	Medynia Łańcucka	19 III.	Ferdynand Kubala	–
12.	Ożanna	8 III	–	–
13.	Przychojec	1 III.	Antoni Kuchyt	–
14.	Ruda Łańcucka	28 II.	Jakub Szymula	50
15.	Sarżyna	27 II.	Andrzej Dużak	125
16.	Siedlanka	2 III.	Leon Dulecki	35
17.	Stare Miasto	17 II.	Aleksander Bąk	75
18.	Węgliska	13 III.	Józef Miazga	–
19.	Wola Dalsza	5 V.	Franciszek Dubiel	–
20.	Wydrze	27 VIII.	Kazimierz Szeliga	–
21.	Zalecie	21 VIII.	Michał Mączka	42

Źródło: „Przyjaciel Ludu” za 1921 r.; Opracowanie własne.

Gminna rada chłopska funkcjonowała także w Brzozie Królewskiej. Wojciech Miazga wspomina, „że i u nas powstała taka organizacja, której przewodził Andrzej Sroka. Organizacja ta wówczas liczyła 47 członków. Organem prasowym tej grupy politycznej było pismo »Przyjaciel Ludu«, który w liczbie 20 egzemplarzy rozchodził się po terenie Brzozy pomiędzy członków tej organizacji”⁵⁶. Przedstawiony powyżej wykaz kół może świadczyć o wielkiej pracy organizacyjnej PSL-Lewicy, a szczególnie prezesa powiatowej rady chłopskiej Jana Sikory, który był głównym założycielem większości kół w powiecie. Trudno powiedzieć na ile te powstałe koła były trwałe.

Prace organizacyjne jeszcze bardziej zostały wzmożone od kwietnia 1921 roku, kiedy to wydział wykonawczy stronnictwa wezwał wszystkie rady chłopskie do rejestracji przed planowanym na 30 kwietnia zjazdem okręgowym rad chłopskich

⁵⁶ APRz, zespół: KW PZPR w Rzeszowie – wspomnienia, sygn. 570, s. 9.

dla powiatów: łańcuckiego, przeworskiego, jarosławskiego, przemyskiego i cieszanowskiego. W wyniku wyborów do okręgowej rady chłopskiej wybrany został z powiatu łańcuckiego jako wiceprezes Bolesław Koszacki z Leżajska⁵⁷. Następstwem tego zjazdu było posiedzenie powiatowej rady chłopskiej w Leżajsku w dniu 23 maja 1921 roku. Głównym zadaniem było dokonanie wyboru członków do okręgowej rady chłopskiej: Jan Sikora z Żołyni, Józef Gołąb z Wierzawic, Andrzej Sroka z Brzozy Królewskiej, Andrzej Kuczek z Giedlarowej, Karol Gdula z Leżajska, Leon Dulecki z Siedlanki, Antoni Piotrowski z Brzyskiej Woli, Paweł Korszniak z Rzuchowa, Wojciech Miazga z Woli Zarczyckiej, Andrzej Dużak z Sarzyny, Franciszek Pelc z Kosiny, Franciszek Krzan z Podzwierzyńca, Wojciech Szpila z Grodziska, Andrzej Kloc z Białobrzegów, Jakub Kozdroń z Głuchowa i Jan Fus z Żołyni⁵⁸. Warto podkreślić, że zgromadzeni wyrazili podziękowanie Janowi Sikorze z Żołyni prezesowi powiatowej rady chłopskiej za zorganizowanie 53 rad chłopskich w powiecie.

W 1922 roku PSL-Lewica ostro włączyło się w kampanię przeciwko projektowi tworzenia gmin zbiorowych. Petycje w tej sprawie wysłały m. in. Brzoza Królewska, Hucisko i Jelna. W tym czasie stronnictwo na wielu zorganizowanych wiecach czy zgromadzeniach wypowiadało się zdecydowanie za wykonaniem reformy rolnej i rozwiązaniem sejmu. 25 marca 1922 roku odbył się w Sarzynie wielki wiec ludowy, na który przybyli znani działacze PSL-Lewicy: poseł Tomasz Marchut, redaktor „Przyjaciela Ludu” Józef Sanojca oraz Bolesław Koszacki i Florian Baran. Pomimo niesprzyjającej pogody, przybyło na wiec ponad 1,5 tys. ludzi z gmin: Ruda Łańcucka, Łukowa, Jelna, Baranówka, Wola Zarczycka, Tarnogóra i Maleniska. Po przemówieniach uchwalono następujące rezolucje: protest przeciwko gminom zbiorowym, rozwiązaniu sejmu i rozpisaniu wyborów, przeciwko przewlekaniu wykonania reformy rolnej, wyłączenia obszarów dworskich i martwej ręki oraz zaprzestania dzikiej parcelacji⁵⁹.

Podobny wiec odbył się 23 kwietnia 1922 roku w Leżajsku. Przybyli działacze z powiatów: biłgorajskiego, nizańskiego, przeworskiego, jarosławskiego i rzeszowskiego. Jan Sikora został wybrany prezesem rady okręgowej a wiceprezesem Bolesław Koszacki. Dokonano też zmiany na stanowisku prezesa powiatowej rady chłopskiej, którym został Koszacki w miejsce Sikory⁶⁰.

Tuż przed wyborami parlamentarnymi w 1922 roku doszło do rozbicia w PSL-Lewica. 17 października odbyło się w Żołyni posiedzenie powiatowej rady chłopskiej na które przybyło ok. 500 delegatów z powiatu łańcuckiego. Prezesem ponownie został wybrany Jan Sikora. Wiceprezesami wybrano: Andrzeja Kłoca z Białobrzeg, Józefa Miazgę z Węglisk, Michała Mączkę z Zalesia i Walentego

⁵⁷ D. Półwiartek, *Ruch ludowy na Leżajszczyźnie ...*, s. 62.

⁵⁸ *Zgromadzenia i organizacje*, „Przyjaciel Ludu” nr 24, 12 VI 1921, s. 5.

⁵⁹ D. Półwiartek, *Ruch ludowy na Leżajszczyźnie ...*, s. 62–63.

⁶⁰ *Zgromadzenia i organizacje*, „Przyjaciel Ludu” nr 19, 7 V 1922, s. 7.

Orłosia z Smolarzyn. Sekretarzem został Władysław Kuźniar z Dąbrówek a jego zastępcą Władysław Sowa z Żołyni, natomiast skarbnikiem Jan Fus z Żołyni⁶¹. Powiatowa rada chłopska podjęła uchwałę, aby utworzyć sekretariat w Żołyni w celu ochrony biednej ludności od krzywd i nadużyć oraz niesienia pomocy w poradach bezpłatnych pod przewodnictwem prezesa powiatowego Jana Sikory⁶².

Jan Sikora był głównym działaczem PSL-Lewicy w powiecie. Jego działalność była widoczna także w najwyższych organach stronnictwa. 3 marca 1923 roku wszedł w skład wydziału wykonawczego stronnictwa⁶³.

PSL „Wyzwolenie”

W PSL-Lewica w 1922 roku przed zbliżającymi się wyborami wykształciły się dwie grupy. Na czele jednej z nich stał Jan Stapiński, który dążył do sojuszu z PSL „Piast” przed zbliżającymi się wyborami. Takie porozumienie miało zagwarantować jemu, jego synowi Tadeuszowi oraz zwolennikom PSL-Lewica mandaty. Druga grupa skupiona wokół Józefa Putka i Józefa Sanojcy popierana przez innych m. in. przez Józefa Teppera dążyła do połączenia się z PSL „Wyzwolenie”⁶⁴.

Do decydującej rozgrywki doszło na kongresie w Rzeszowie w dniu 27 sierpnia 1922 roku. Większość delegatów wypowiedziała się za zjednoczeniem z PSL „Piast” i wystawieniem wspólnych list kandydatów. Grupa 337 delegatów na czele z Putkiem i Sanoją a wśród nich Bolesław Koszacki i Florian Baran, demonstracyjnie opuściła obrady i udała się do Sali „Gwiazdy”, by kontynuować obrady we własnym gronie. W tych obradach uczestniczył także Stanisław Thugutt – ówczesny prezes Zarządu Głównego PSL „Wyzwolenie”. Prezesem rozłamowej grupy wybrano jednomyślnie Putka. Grupa ta postanowiła utworzyć nowe stronnictwo Lewicę Ludową PSL⁶⁵.

Mimo że stronnictwo w wyborach nie uzyskało mandatu, to otrzymało na tyle dobry wynik aby z perspektywą myśleć o dalszej pracy. 4 marca 1923 roku na zwołanym do Krakowa zjeździe Lewicy Ludowej PSL, doszło do formalnego zjednoczenia z PSL „Wyzwolenie”. W zjeździe również uczestniczyli delegaci z powiatu łańcuckiego: Koszacki i Tepper. Sprawa ostatecznego zjednoczenia miała miejsce tydzień później w Warszawie na kongresie PSL „Wyzwolenie”. Delegaci powiatu weszli również do władz naczelnych. Jan Tepper wybrany został do ZG, a Bolesław Koszacki wszedł do komisji rewizyjnej⁶⁶.

Od 1923 roku PSL „Wyzwolenie” rozszerzało dalej swoją działalność organizacyjną na tym terenie. Oprócz głównych działaczy miejscowych jak Koszacki, do

⁶¹ *Ruch wyborczy*, „Przyjaciel Ludu” nr 43, 22 X 1922, s. 11.

⁶² *Zgromadzenia i organizacje*, „Przyjaciel Ludu” nr 25, 24 VI 1923, s. 12.

⁶³ *Zgromadzenia i organizacje*, „Przyjaciel Ludu” nr 11, 18 III 1923, s. 6.

⁶⁴ J. Jachymek, *Polskie Stronnictwo Ludowe Lewica* ..., s. 114–115.

⁶⁵ D. Półciwiartek, *Ruch ludowy na Leżajszczyźnie* ..., s. 63.

⁶⁶ *Kongres PSL „Wyzwolenia” w Warszawie*, „Chłopski Sztandar” nr 12, 18 III 1923, s. 1–2.

powiatu przyjeżdżają nawet posłowie tego stronnictwa z odległych stron Polski, jak Jan Adamowicz, Stanisław Nowak, Andrzej Waleron czy też senatorka Aleksandra Karnicka.

17 czerwca odbył się w Leżajsku na rynku wielki wiec. Chyba z przesadą „Chłopski Sztandar” napisał, że miasto Leżajsk tak wielkiego wiecu nie pamiętało. Przybyli na wiec członkowie stronnictwa i sympatycy nie tylko z okolicznych wiosek, ale także z powiatu niżńskiego i biłgorajskiego. Obecni na wiecu byli także parlamentarzyści: senatorka Aleksandra Karnicka i poseł Jan Adamowicz, którzy zostali przywitani przez prezesa powiatowej rady chłopskiej Koszackiego i zebrany tłum. Parlamentarzyści przedstawili pracę w sejmie oraz zabójstwo pierwszego prezydenta RP Gabriela Narutowicza. Wśród uchwalonych rezolucji znalazły się hasła upaństwowienia lasów, majątków obszarniczych i ziemi należącej do Kościoła⁶⁷.

Podobne wiece odbyły się we wrześniu w Brzozie Królewskiej, gdzie obecny był poseł Stanisław Nowak z Giedlarowej w której przemawiał poseł Andrzej Waleron⁶⁸.

14 września 1924 roku odbył się w Krakowie pierwszy na terenie Małopolski zjazd delegatów i mężów zaufania Związku Polskich Stronnictw Ludowych (dalej: ZPSL) „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa”. Delegaci z naszego powiatu: Koszacki i Tepper wybrani zostali do rady prowincjonalnej ZPSL⁶⁹.

PSL „Wyzwolenie” było wielkim orędownikiem spółdzielczości. Propagowało wśród chłopów zakładanie spółdzielni. W Leżajsku założona została spółdzielnia rolniczo-handlowa. Jej zadaniem było organizować handel produktami rolnymi, bydłem, trzodą i końmi, zaopatrywanie w nasiona, nawozy sztuczne, maszyny i narzędzia rolnicze⁷⁰. 28 września 1924 roku odbyło się zebranie organizacyjne w celu zawiązania spółdzielni. Na zebranie to przybyli bardzo licznie chłopcy z gmin: Jelna, Przychojec, Łukowa, Gellersdorf, Wola Zarczycka, Stare Miasto, Maleniska, Sarzyna, Grodziska i inne. Przewodniczącym został wybrany Koszacki. Tepper wyczerpująco przedstawił znaczenie spółdzielczości dla powiatu łańcuckiego i okolicy. Na wniosek Józefa Bąja z Przychojca uchwalono nadać jej nazwę „Włościanin”. Do organizacji zapisało się od zaraz 78 członków. Do rady nadzorczej „Włościanin” wybrani zostali: Jan Tepper ze Strażowa, Józef Baj z Przychojca, Antoni Wańczyk z Giellarsdorfu, Opaliński z Chałupek, Mołdoch z Woli Zarczyckiej, Jan Baran z Jelnej, Ryczkowski z Łukowej, Antoni Kuchyt z Przychojca, Paitler z Leżajska, natomiast do komisji rewizyjnej: Wojciech Wziątek, Andrzej Baj i Jakub Rękas⁷¹.

⁶⁷ *Co mówi ziemia łańcucka*, „Chłopski Sztandar” nr 28, 8 VII 1923, s. 7.

⁶⁸ „Chłopski Sztandar” nr 42 i 45, 1923.

⁶⁹ *Zjazd krakowski*, „Chłopski Sztandar” nr 38, 21 IX 1924, s. 1–4.

⁷⁰ J. Jachymek, *Myśl polityczna PSL Wyzwolenie 1918–1931*, Lublin 1983, s. 66.

⁷¹ *Zawianie spółdzielni rolniczo-handlowej „Włościanin” w Leżajsku*, „Chłopski Sztandar” nr 41, 12 X 1924, s. 3.

W 1924 roku PSL „Wyzwolenie” podjęło także kampanię na rzecz „równego” prawa wyborczego do rad gminnych. Rezolucje w tej sprawie nadesłano do redakcji „Chłopskiego Sztandaru”: z Sarzyny, Woli Zarczyckiej, Brzozy Królewskiej, Starego Miasta, Wólki Niedźwiedzkiej, Grodziska Dolnego, Grodziska Miasta i Leżajska⁷².

W Leżajsku działała jedna z 16 powiatowych rad chłopskich w Małopolsce, kierowana przez Bolesława Koszackiego i jej sekretarza Floriana Barana. Kiedy od początku 1926 roku PSL „Wyzwolenie” zapoczątkowało akcję tworzenia politycznych stowarzyszeń w oparciu o ustawę o stowarzyszeniach, w pierwszej połowie roku założone zostały organizacje w: Leżajsku, Przychojcu, Wólce Niedźwiedzkiej, Woli Zarczyckiej, Brzozie Stadnickiej, Sarzynie i Starym Mieście. Do głównych działaczy i organizatorów należeli: Bolesław Koszacki, Florian Baran, Andrzej Sroka, Wojciech Miazga, Jan Dulecki, Aleksander Bąk i Wojciech Happel. Kolejne koła powstały na początku 1927 roku w: Wierzawicach i Jelnej⁷³.

15 i 16 marca 1925 roku podczas kongresu PSL „Wyzwolenia” w Warszawie Bolesław Koszacki i Jan Tepper zostali wybrani do ZG. Podczas tego kongresu podjęto wiele ważnych spraw a jedną z nich był system organizacji stronnictwa. Stwierdzono, że organizowane po gminach koła ludowe nie okazały się dostatecznie żywotne. Koła takie, po krótkim okresie swego istnienia zamierały i istniały jedynie fikcyjnie. Dla ożywienia kół, stronnictwo powinno jak najszybciej przystąpić do organizowania życia drobnych rolników zarówno pod względem gospodarczym, jak kulturalnym, samorządowym i politycznym. W tym celu główną inicjatywę i rolę kierowniczą powinny przejąć zarządy powiatowe, które mając wybitnych działaczy ludowych powinny wpływać na zakładanie i rozwój spółdzielni rolniczo-handlowych, kredytowych, wytwórczych i spożywczych, kółek rolniczych, kół młodzieży itp⁷⁴.

W wyniku zamachu majowego w 1926 roku obalony został legalny rząd Wincentego Witosa. Władzę w Polsce przejęła grupa związana z Józefem Piłsudskim. PSL „Wyzwolenie” już od dawna dawało wyrazy sympatii dla marszałka, a szczególnie po przejęciu władzy przez sanację. 16 maja manifestację na rzecz poparcia w Leżajsku zorganizował Bolesław Koszacki. Po południu w wyznaczonym miejscu doszło do spotkania się chłopów i robotników z pobliskich wiosek: Wierzawic, Giedlarowej, Starego Miasta, Siedlanki, Przychojca, Jelnej, Malenisk, Brzozy Królewskiej, Sarzyny, Rudy Łańcuckiej i przedmieść Leżajska. Komitet ustawił pochód czwórkami, w skład którego wchodziło ok. 3500 ludzi. Manifestujący pochód skandował: „Niech żyje wódz i bohater Józef Piłsudski”, a także śpiewał pieśni: *Gdy naród do boju, Nie rzucim ziemi i My pierwsza brygada*⁷⁵.

⁷² J. Hampel, *Życie ekonomiczno-społeczne i stosunki polityczne ...*, s. 415

⁷³ Tamże.

⁷⁴ *Obrazy ZG ZPSL „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa”*, „Chłopski Sztandar” nr 25, 21 VI 1925, s. 2.

⁷⁵ D. Półtewiartek, *Ruch ludowy na Leżajszczyźnie ...*, s. 67.

3 kwietnia 1927 roku odbył się w Leżajsku zjazd powiatowy gminnych rad chłopskich PSL „Wyzwolenie”, w którym uczestniczyli senatorka Aleksandra Karnicka i sekretarz okręgowy dr Wiktor Jedliński z Jarosławia. Na zjazd przybyło około 400 delegatów. Senatorka A. Karnicka w swoim wystąpieniu podkreśliła znaczenie przewrotu majowego dla państwa, sprawę reformy rolnej i stosunek do innych stronnictw. Bolesław Koszacki wypowiedział się za utworzeniem w Leżajsku starostwa powiatowego. W końcu przystąpiono do wyboru rady powiatowej, w skład której wybrani zostali: B. Koszacki z Leżajaska jako przewodniczący; Walenty Szczepański jako zastępca; Franciszek Konc jak sekretarz i Jan Tepper jako zastępca sekretarza oraz Teodor Kot jako skarbnik. Ponadto na członków wybrani zostali: Wojciech Pustelny, Andrzej Kuczek, Jan Banaś, Walenty Happel, Marek Półwiartek i Franciszek Mączka. Dokonano także wyboru komisji rewizyjnej (Stanisław Ostrowski, Jan Helit, Walenty Socha) i sądu polubownego (Marcin Kiełbowicz, Wojciech Miazga, Andrzej Sroka i Józef Dudek)⁷⁶.

PSL „Wyzwolenie” swoje wpływy miało głównie w północno-wschodniej części powiatu.

Związek Chłopski

Po rozłamie w PSL „Piast” 14 grudnia 1923 roku, część posłów powróciła niebawem do macierzystego klubu. Pozostała piętnastoosobowa grupa pod przewodnictwem Jana Bryła utworzyła odrębny klub poselski pod nazwą – Polski Związek Ludowy. Początkowo ich działalność nie uzyskiwała wpływu wśród mas chłopskich. Ich aktywność polityczno-organizacyjna ograniczała się do powiatów z których pochodzili. Niemniej z dużą energią zabrali się do organizowania ogniw terenowych własnej organizacji i gdzie tylko zdołali to rozbijali koła PSL „Piast” i PSL „Wyzwolenie”. Ich wiece i zgromadzenia miały głównie zdyskredytować i oczernić PSL „Piast”, a zwłaszcza Wincentego Witosa.

Mimo usilnych zabiegów, Polski Związek Ludowców nie pozyskał większych wpływów i dlatego też połączył się z niewielkim ugrupowaniem PSL-Lewica, któremu przewodził Jan Stapiński⁷⁷.

11 maja 1924 roku w Rzeszowie powstaje już oficjalnie z połączenia PSL-Lewica z Polskim Związkiem Ludowym nowa organizacja polityczna pod nazwą Związek Chłopski. Nazwę tę „Przyjaciół Ludu” tłumaczył następująco: „Związek Chłopski mówi każdemu jasno i stanowczo czym jesteśmy, jaki jest nasz program, kto może do nas należeć. Jesteśmy stronnictwem chłopskim, należeć do stronnictwa mogą tylko chłopi i zaci ludzie, którzy się chłopstwa nie wstydzą, oraz zasłużeni, wypróbowani działacze na różnych polach pracy społeczno-narodowej, których chłopi do swojego domu zaproszą przez wdzięczność albo szacunek”⁷⁸.

⁷⁶ Tamże.

⁷⁷ S. Lato, *Ruch ludowy wobec sanacji*, Rzeszów, s. 38.

⁷⁸ *Związek Chłopski*, „Przyjaciół Ludu” nr 21, 18 V 1924, s. 1.

Za program działalności ZCh przyjął program PSL-Lewica z 1 czerwca 1919 roku uzupełniony wymogami tamtych czasów. W kongresie brał udział dotychczasowy znany działacz powiatu łańcuckiego PSL-Lewica Jan Sikora, który wszedł do sześćdziesięcioczworoosobowej tymczasowej Rady Naczelnej⁷⁹.

ZCh w powiecie nie miał dużego poparcia. Koła ZCh funkcjonowały w kilku miejscowościach. Prezesem powiatowym związku był Jan Sikora a sekretarzem Władysław Sowa z Żołyni. W drugiej połowie 1924 roku do ZCh przeszli Władysław Pałys i Piotr Pucia z Grodziska Dolnego. Obaj należeli wcześniej do ZP PSL „Piast”⁸⁰.

Członkowie i zwolennicy ZCh byli zwolennikami marszałka Józefa Piłsudskiego. Podczas zwoływanych wieców i zgromadzeń chłopci z powiatu uchwalali rezolucje dotyczące powrotu jego do armii a także połączenia w sejmie klubów chłopskich. Tak było na wiecach w Jelnej 30 sierpnia 1925 roku oraz w Rakszawie 11 października⁸¹.

Gdy na początku 1926 roku powstało SCh, klub ZCh 22 stycznia przyłączył się do niego i w taki sposób zakończyła się chwilowa działalność tego ugrupowania politycznego.

W okresie już wyborczym, 23 grudnia 1927 roku z SCh wykluczony został Jan Stapiński. Rozłam dokonany przez niego oderwał od SCh szereg ogniw organizacyjnych w Małopolsce, w tym i w powiecie łańcuckim. 11 stycznia 1928 roku zostaje reaktywowany ZCh, który zadeklarował poparcie dla Piłsudskiego i jego rządu. 13 stycznia podczas zgromadzenia w Leżajsku, jeśli wierzyć „Przyjacielowi Ludu”, przedstawiciele 35 gmin wystąpili z SCh i opowiedzieli się za Stapińskim. Na wiecu przemawiali: Jan Sikora, Jan Będziński z Grodziska, Franciszek Styczeń z Łańcuta i Andrzej Ćwikła z Kuryłówki⁸². 22 stycznia na zjeździe w Leżajsku zostaje wybrany ZP. Prezesem został Franciszek Styczeń, wiceprezesami: Jan Będziński i Jan Sikora oraz Józef Wawraszek z Leżajska. Do zarządu weszli także: dr Władysław Lizak, Stanisław Koturski i Gustaw Krzan, wszyscy z Łańcuta⁸³.

Stronictwo Chłopskie

W styczniu 1926 roku powstało kolejne ugrupowanie na polskiej wsi Stronictwo Chłopskie. Autorzy odezwy z 12 stycznia skrytykowali PSL „Piast” oraz Związek Polskich Stronictw Ludowych „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” za ich politykę, która nie dawała żadnych korzyści chłopom. Zapowiadali prowadzenie prawdziwej klasowej polityki chłopskiej, zmierzającej do zapewnienia chłopom pierwszego miejsca w państwie. Odezwa podkreślała dalej, że nowe ugrupo-

⁷⁹ Tamże, s. 2.

⁸⁰ „Przyjaciół Ludu” nr 52, 21 XII 1924, s. 9.

⁸¹ „Przyjaciół Ludu” nr 37, 13 IX i nr 43, 2 X 1925.

⁸² „Przyjaciół Ludu” nr 4, 22 I 1928, s. 5.

⁸³ *Ruch wyborczy*, „Przyjaciół Ludu” nr 6, 5 1928, s. 6.

wanie będzie dążyć do zjednoczenia wszystkich chłopów⁸⁴. Swoje odejście z ZPSL „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” posłowie tłumaczyli tym, że Zarząd Główny stawiał opór wobec dążeń do zjednoczenia się chłopów. 22 stycznia Klub Sch połączył się z Klubem Związku Chłopskiego. Wysuwane przez Sch radykalne hasła i postulaty takie jak reforma rolna bez odszkodowania, scalenie gruntów, melioracji, zniesienie serwitutów za pełnym odszkodowaniem dla chłopów, oddzielenia państwa od Kościoła, przekazanie majątku kościelnego na własność poszczególnych parafii, bezpłatności nauczania w szkołach – wywołały dość duży oddźwięk wśród chłopów. Sch podkreślało że będzie prowadzić nową klasową politykę chłopską, która będzie zmierzać do zdobycia przez chłopów pierwszego miejsca w państwie⁸⁵.

Już od samego początku powstania rozpoczęło Sch energiczną akcją propagandową i organizacyjną posłów tego stronnictwa, którzy objeżdżali teren, organizując wiece i zjazdy w poszczególnych powiatach. W powiecie łąncuckim Sch starało się głównie odebrać wpływy wśród elektoratu PSL „Piast”. Z sprawozdania urzędu wojewódzkiego łwowskiego za miesiąc marzec 1926 roku, dowiadujemy się, że delegaci tego stronnictwa przeprowadzili wiele zebrań poufnych i założyli koła miejscowe oraz przeprowadzili wybór miejscowych zarządów. Wielki wpływ na pracę organizacyjną w powiecie w tym czasie wnieśli posłowie Andrzej Pluta i Marcin Socha⁸⁶. Powstały wówczas koła m. in. w Woli Dalszej (zapisało się 40 członków) czy też w Grodzisku miasteczku (65 członków)⁸⁷. Duże znaczenie na rozwój Sch w powiecie miała także dotychczasowa działalność ZCh, który przeszedł do stronnictwa.

2 maja odbył się wiec w Woli Zarczyckiej na którym przemawiał poseł Marcin Socha, krytykując działalność Chjeno-Piasta. Wśród uchwalonych rezolucji wezwano posła Jana Sobka do wystąpienia z PSL „Piast” i przyłączenia się do Sch⁸⁸. Tak też się stało i 24 września 1926 roku Jan Sobek został uchwałą zarządu klubu PSL „Piast” wykluczony z partii⁸⁹. Od tego czasu Sch w powiecie jeszcze większe zdobywało wpływy. Działacz społeczny i polityczny jakim był Jan Sobek został promotorem poczynań pewnej grupy społecznej. Cieszył się on nadal w powiecie łąncuckim pewnym autorytetem, który pozwalał mu wywierać duży wpływ na kształtowanie poglądów politycznych środowiska w którym działał. Tym należy tłumaczyć przyczyny przechodzenia chłopskich wyborców z jednego stronnictwa do drugiego w ślad za „swoim” posłem⁹⁰. 22 sierpnia na zjeździe delegatów w Po-

⁸⁴ S. Lato, *Ruch ludowy ...*, s. 80.

⁸⁵ A. Więzikowa, *Stronnictwo Chłopskie (1926–1931)*, Warszawa 1963, s. 30–31.

⁸⁶ APRz, zespół: KW PZPR w Rzeszowie – Zbiory, sygn. 58.

⁸⁷ „Przyjaciół Ludu” nr 11, 14 III 1926, s. 7.

⁸⁸ „Gazeta Chłopska” nr 16, 23 V 1926, s. 9.

⁸⁹ *Wykluczenie posła Sobka ze stronnictwa*, „Piast” nr 41, 3 X 1926, s. 12.

⁹⁰ A. Więzikowa, *Stronnictwo Chłopskie ...*, s. 121.

dzwierzyni w obecności posła Andrzeja Pluty ukonstytuował się ZP SCh. Prezesem został wybrany Franciszek Molenda z Kosiny, zastępcą Józef Szymański z Podzwierzyńca, sekretarzem Władysław Lizak a skarbnikiem Franciszek Styczeń z Przedmieścia⁹¹. Pod koniec roku w listopadzie zostały zaplanowane wiece przez Jana Sobka i jego partyjnych kolegów w różnych stronach powiatu. W Leżajsku z udziałem pos. Jakuba Pawłowskiego, w Rakszawie z udziałem Marcina Sochy, w Żołyni i Łąncucie z udziałem Andrzeja Pluty⁹².

Jan Stryczek wspomina że do pewnego momentu nie brał czynnego udziału w życiu politycznym wsi. „Dopiero gdy powstało na terenie gminy koło Stronnictwa Chłopskiego, a jego prezesem został Władysław Gdula, reemigrant z Ameryki, zapisałem się i byłem w tym kole sekretarzem. W stronnictwie chłopskim zgromadziła się większość wsi, przeważnie średniacy i małorolni. Kmiecie i cała klika, która rządziła wsią, znajdowała się wówczas w PSL »Piast«⁹³.

W związku ze zbliżającymi się wyborami do samorządu SCh organizowało wiele zebrań na których była wyjaśniana rola samorządu dla miejscowej ludności. 10 kwietnia 1927 roku doszło do zjazdu delegatów SCh. Obradom przewodniczył prezes powiatowy Molenda z zastępcą Szymańskim. Przepisy do wyboru rad gminnych przedstawił obszernie redaktor Jan Stapiński. We wszystkich sprawach dokładnych wyjaśnień udzielił poseł Sobek⁹⁴.

Pod koniec 1927 roku w organizacji powiatowej SCh doszło do rozłamu. Spowodowany on był wykluczeniem Stapińskiego z SCh. Część działaczy pozostała wierna Janowi Brylowi, natomiast druga grupa opowiedziała się za Stapińskim. Sytuacja tak się skomplikowała, że nawet wśród zwolenników Bryła powstały wewnętrzne tarcia na tle osobistych ambicji między Janem Szymańskim a posłem Sobkiem i Franciszkiem Stycznem. 30 grudnia zwołał prezes ZP SCh Jan Szymański zebranie delegatów w obecności 50 osób. Wśród zebranych byli także b. posłowie Pluta i Sobek oraz Władysław Pałys i Jan Sikora. Ponieważ Pałys oświadczył się za Stapińskim, część delegatów postanowiła okrzykami wymusić zmianę jego decyzji. Wówczas Pałys wraz z delegacją leżajską wyszli z zebrania i nie brali udziału w dalszym zgromadzeniu⁹⁵.

W maju 1928 roku SCh przechodzi oficjalnie do opozycji na terenie parlamentu i kraju. Główną przyczyną zmiany jego stosunku do rządu było ostateczne rozwiązanie złudzeń co do możliwości porozumienia z obozem sanacji⁹⁶. Drugą sprawą bardzo istotną dla ruchu ludowego to kwestia zjednoczenia, która dla SCh podobnie jak i dla innych ugrupowań chłopskich była rzeczą kluczową, gdyż coraz częściej

⁹¹ „Gazeta Chłopska” nr 36, 5 IX 1926, s. 3.

⁹² „Przyjaciół Ludu” nr 38, 31 X 1926, s. 8.

⁹³ J. Stryczek, *Chłopskim piórem*, Warszawa 1957, s. 250–251.

⁹⁴ „Przyjaciół Ludu” nr 11, 14 III 1926, s. 4.

⁹⁵ AAN, zespół: Urząd Wojewódzki Lwowski, sygn.974/6, s. 4.

⁹⁶ A. Więzikowa, *Stronnictwo Chłopskie ...*, s. 131.

o tym mówili chłopi. Na powiatowym zjeździe delegatów w Łańcucie 14 kwietnia poseł Jan Sobek zapoznał obecnych ze sprawą zjednoczonych stronnictw ludowych. W uchwalonej rezolucji zebrani zwracali się do klubu z postulatem zjednoczenia wszystkich stronnictw ludowych⁹⁷.

Podsumowując działalność Sch można przyjąć tezę opierając się na wynikach wyborczych, że Sch w powiecie pod koniec lat dwudziestych cieszyło się dużym poparciem. Do głównych działaczy Sch w powiecie można zaliczyć przede wszystkim posła Jana Sobka i prezesa ZP Franciszka Molendę.

Zakończenie

29 sierpnia 1930 roku doszło do rozwiązania parlamentu i rozpisania nowych wyborów na 16 i 23 listopada. Jako oficjalny powód podano, że musi nastąpić „naprawa zasadniczych praw rządzących Rzeczpospolitą, a dotychczasowy sejm nie jest zdolny tego dokonać”. Stronnictwa Centrolewu (PSL „Piast”, PSL „Wyzwolenie”, Sch, PPS, NPR), w wyniku licznych narad, postanowiły utworzyć wspólny blok wyborczy pod nazwą Związek Obrony Prawa i Wolności Ludu. Decyzja w tej sprawie zapadła 9 września. W kilka godzin po podpisaniu bloku wyborczego pięciu partii, w nocy 10 września, zostali aresztowani czołowi przywódcy Centrolewu. Wśród nich czołowi przywódcy ludowi jak: Wincenty Witos, Władysław Kiernik z PSL „Piast” czy Kazimierz Bagiński, Józef Putek z PSL „Wyzwolenie”⁹⁸.

W okręgu 47 w którym był przyporządkowany powiat łańcucki, stronnictwa zgrupowane w Centrolewie nie mogły dojść do porozumienia co do wspólnej listy. Głównym powodem tarć była lista kandydatów na posłów z której przede wszystkim niezadowolone było PSL „Piast” i groziło wystąpieniem z bloku o ile nie otrzyma na liście trzy miejsca. Również wewnątrz Sch dochodziło do rozdziewków pomiędzy czołowymi działaczami, z których jedni opowiedzieli się za kandydaturą na liście Franciszka Molendy, natomiast drudzy popierali kandydaturę b. posła Jana Sobka⁹⁹.

Pomimo aresztowań głównych działaczy ludowych kampania wyborcza dalej trwała.

Niestety, 28 października 1930 roku okręgowa komisja wyborcza w Rzeszowie unieważniła listę Centrolewu w okręgu wyborczym 47, do którego wchodził powiat łańcucki¹⁰⁰.

Podsumowując działalność stronnictw ludowych w powiecie łańcuckim, możemy śmiało stwierdzić, że poszczególne partie chłopskie odgrywały ważną rolę nie tylko w życiu politycznym ale i społecznym. Powiat przez cały ten okres reprezen-

⁹⁷ Powiatowy zjazd delegatów w Łańcucie, „Chłopska Sprawa” nr 17, 2 V 1929, s. 8.

⁹⁸ S. Lato, *Ruch ludowy* ..., s. 187.

⁹⁹ AAN, zespół: Urząd Wojewódzki Lwowski, sygn. 974/8, s. 16.

¹⁰⁰ *Unieważnienie list okręgowych*, „Piast” nr 45, 9 XI 1930, s. 3.

towany był przez swojego posła, a w początkowym okresie, w sejmie ustawodawczym nawet przez dwóch: Józefa Jachowicza i Jana Sobka.

Początkowo główną rolę w działalności politycznej w powiecie odgrywało PSL „Piast”, ale po zamachu majowym partia ta zaczęła tracić poparcie na rzecz Sch. Pewne wpływy w powiecie również miało na początku lat dwudziestych PSL-Lewica, z którego członkowie rozejdą się do PSL „Wyzwolenie”, ZCh i Sch.

Bibliografia

Źródła

Archiwum Akt Nowych

zespół: Urząd Wojewódzki Lwowski, sygn. 974/7.

Archiwum Państwowe w Rzeszowie,

zespół: 875, Okręgowa Komisja Wyborcza w Rzeszowie,

zespół: KW PZPR w Rzeszowie – zbiory,

Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego w Warszawie,

Zespół: Polskie Stronnictwo Ludowe Piast 1914–1931,

Madejczyk J., *Wspomnienia*, Warszawa 1956.

Witos W., *Moje wspomnienia*, t. II, Paryż 1964.

Prasa

„Chłopska Sprawa” 1929

„Chłopski Sztandar” 1922–1925

„Gazeta Chłopska” 1926, 1928.

„Piast” 1919, 1920, 1922–1924, 1926, 1930

„Przyjaciel Ludu”, 1919, 1921–1926, 1928

Opracowania

Belcikowa A., *Stronnictwa i związki polityczne w Polsce*, Warszawa 1925.

Borkowski J., *Ludowcy w II Rzeczypospolitej*, cz. 2, Warszawa 1987.

Cimek H., *Walka ludowców o Polskę, jej granice i ustrój w latach 1914–1922*, Rzeszów 2008

Drozdowski M.M., *Józef Piłsudski. Naczelnik Państwa Polskiego 14 XI 1918–14 XII 1922*, Warszawa 2017

Hampel J., *Życie ekonomiczno-społeczne i stosunki polityczne w okresie II Rzeczypospolitej*, [w:] *Dzieje Leżajska*, pod red. J. Półciwiartka, Leżajsk,

Jachymek J., *Mysł polityczna PSL Wyzwolenie 1918–1931*, Lublin 1983

Jachymek J., *Polskie Stronnictwo Ludowe Lewica 1913–1924*, Lublin 199.

Półciwiartek D., *Ruch ludowy na Leżajszczyźnie w latach 1919–1939*, „Almanach Leżajski”, z. 2/2008.

Rzepeccy T. W., *Sejm i senat 1922–1927*, Poznań 1923.

Rzepecki T., *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 1919 roku*, Poznań 1920.

Stryczek J., *Chłopskim piórem*, Warszawa 1957.

Szaflik J. R., *Polskie Stronnictwo Ludowe „Piast” 1926–1931*, Warszawa 1970.

Więzikowa A., *Stronnictwo Chłopskie (1926–1931)*, Warszawa 1963.

Wróbel K., *Życie polityczne w Rakszawie w okresie II Rzeczypospolitej*, [w:] *Ocalić od zapomnienia*. Praca zbiorowa. Materiały do monografii Rakszawy, Rakszawa 1995